

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi
Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type: Research Article Accepted / Makale Kabul: 29.01.2019
Received / Makale Geliş: 12.11.2018 Published / Yayınlanma: 30.01.2019

FARKLI GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN BÖLÜŞÜM KONUSUNDAKİ MEVCUT DURUM ANALİZİ

CURRENT SITUATION OF TURKEY ON DISTRIBUTION WITHIN THE FRAMEWORK OF DIFFERENT TYPES OF INCOME DISTRIBUTION

Öğr. Gör. Dr. Özge ARPACIOĞLU ÖZDEMİR

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon
Bölümü, Gaziantep / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-2424-8700

ÖZET

Bir ülkede yaşayan bireylerin toplumsal huzur ve barış ortamında hayatlarını sürdürebilmeleri, ekonomik faaliyetler sonucu elde edilen nimetlerin, bireyler arasındaki adil dağılımını gerekli kılmaktadır. Milli gelirin bireyler, bölgeler, sektörler ve kaynaklar arasındaki dağılımında meydana gelen adaletsizlik salt ekonomik sorunların değil ayrıca başka bir takım sosyal sorunların da ortaya çıkmasına neden olarak kalkınma sürecinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Çalışmada, gelir ve gelir dağılımı konusu kavramsal açıdan açıklanmış, gelir eşitsizliği kavramı iktisadi ekoller çerçevesinde tarihsel olarak ele alınmıştır. Ayrıca çalışmaya veri olan dönem içerisinde Türkiye’de farklı türleriyle gelir dağılımı eşitsizliğinin boyutları analiz edilmiştir. Çalışma, Türkiye’de son yıllarda gelir eşitsizliği sorununun gelişmiş ülke ekonomilerine göre hala yüksek seviyelerde yaşandığını ve gelir dağılımı adaletinde son yıllarda anlamlı ölçüde bir iyileşme sağlanmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelir Dağılımı, Gini Katsayısı, Kişisel Gelir Dağılımı

ABSTRACT

The fact that individuals living in a country can survive in the atmosphere of social peace and well-being necessitates the fair distribution of the blessings acquired as a result of economic activities among individuals. The inequality in the distribution of national income between individuals, regions, sectors and resources not only causes economic problems but also other social problems, leading to an important obstacle in the development process. In this study, the concept of income and income distribution is explained in terms of conceptual, and the concept of income inequality is historically discussed within the framework of economic schools. In addition, the dimensions of income distribution inequality in Turkey were analyzed in the period in which data were available. The study shows that the problem of income inequality in recent years in Turkey is still at high levels compared to the developed economies of the country and that there has been no significant improvement in income distribution justice in recent years.

Keywords: Income Distribution, Gini Coefficient, Personal Income Distribution

1. GİRİŞ

Ekonomik açıdan gelir, gerçek veya tüzel kişilerin üretim faktörleri aracılığıyla üretime katılmaları sonucu elde ettikleri para veya paraya çevrilebilen her türlü kıymettir. Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır. Bu kazanç ve iratlar, ticarî kazançlar, ziraî kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları ve diğer kazanç ve iratlardan oluşmaktadır. Kişinin tasarruf ve harcamalarına kaynaklık teşkil eden gelir, ekonomik sürece dahil olmama sonucu da edilebilmekte ve kişinin satın alma gücünde artış sağlayabilmektedir.

Gelirin tüzel veya gerçek kişiler tarafından tüketime mi, yoksa yatırımlara mı aktarılacağına gelir sahipleri tarafından belirlenmesi, gelir dağılımıyla yatırımlar arasında doğrudan bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Bu noktada ekonomi politikalarına yön veren en önemli öğelerden birisi gelir dağılımıdır.

Gelir dağılımı, bir ekonomide belirlenen dönem içerisinde oluşan milli gelirin, kişiler, gruplar ve faktör sahipleri arasında nasıl dağıldığını gösterir. Bu dağılımın nasıl gerçekleştiği ülkelerin ekonomik refaha ulaşmalarında oldukça önem taşır.

İktisat biliminin öncelikli ilgi alanlarından birisini üretim ve bu üretimin nasıl paylaşıldığı konusu oluşturur. Gelir dağılımı bölüşümü gerek iktisat teorisinde gerekse diğer sosyal bilimlerde, kökenlerinin 17. yy'a dayanmasıyla oldukça ilgi çekici bir konu olmuştur. Gelir dağılımı eşitsizliği, 1980 küreselleşme süreci ile başlayan, sıradan bir ekonomik sorun olmaktan çıkan, sosyal, politik ve toplumsal yönleriyle kendini gösteren ve tüm dünyada üzerinde durulması gereken ciddi bir sorun olarak dünya ekonomisinin önemli bir gerçeğidir.

Gelir dağılımı araştırmaları toplumun sosyal, ekonomik ve politik yapısını anlama ve açıklama imkânı vermekte, sosyal ve ekonomik kurumlar arasındaki ilişkiyi, zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılığının zaman içindeki değişimini, gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koymaktadır (DPT, 2001 :3).

2. GELİR DAĞILIMI VE GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ SORUNUNUN İKTİSADİ EKOLLER TARAFINDAN ELE ALINIŞI

İktisadi düşünce alanında ilk bilimsel ekol olarak kabul gören fizyokratlardan, Neo-klasik iktisatçılara varıncaya kadar pek çok iktisadi ekol, bölüşüm olgusu üzerinde durmuştur. Bölüşüm sorunu ilk kez 17.yy da ilk bilimsel okul olan fizyokratlar tarafından dile getirilmiştir. Fizyokratlara göre; servet ve zenginliğin kaynağı topraktır. Ticaret, sanayi ve diğer serbest mesleklerin gelişimi tarım sektörünün gelişimine bağlıdır. Zira, fizyokratlar, ekonomik büyümeyi tarımsal ürün artışı ile açıklamışlardır. Onlara göre tek verimli faaliyet alanı tarımdır. Dr. Quesnay, fizyokrasi okulunun en önemli temsilcisidir. Dr. Quesnay'a göre toplum üç sınıftan oluşur. Bunlar; toprak sahipleri, toprağı kiralayıp işleten, verimli sınıf olarak kabul edilen çiftçiler ve kısır sınıf olarak bilinen sanayiciler ve tüccarlardır. Bu sınıflar arasında bir gelir dolanımı ve dağılımı ilişkisi vardır. Şöyle ki; çiftçilerin üretimi neticesinde oluşan gelir, toprak sahipleri ve sanayiciler arasında dağılıma ve dolanıma girdikten sonra tekrar çiftçilere geri döner. Bu ilişki "İktisadi Tablo" ile ortaya konulmuştur (Berber, yy: 3).

Klasik ekolün başlangıcı olarak kabul edilen ve zenginliğin kaynağını araştıran Adam Smith (1997: 53-54), bir ulusun bir yıl içinde elde ettiği ürünün, üç gelir kategorisi arasında bölüşüldüğünü, işçilerin ücret, sermaye sahiplerinin kâr ve toprak sahiplerinin de rant şeklinde yaratılan gelirden paylarını aldıklarını belirtmektedir. Smith, bölüşümü iki yönden ele almış, bir yandan ücret, kâr ve rantı fiyat kuramı ile ilişkilendirmiş, öte yandan yaratılan toplam ürünün emek, sermaye ve toprak arasında dağılımını analiz etmiştir (Öztürk, 2010: 62).

Ricardio'ya göre, gelir dağılımını belirleyen unsur faktör sahipliği ve faktörlerin kıtlığıdır. Tarımsal üretim ücret düzeyini belirler. Tarımda işgücü talebindeki artış, ücretleri artırır, ücret artışına bağlı olarak nüfustaki birey sayısı artar, artan nüfus tarımsal ürün talebini artırarak işgücü ücretlerini düşürür. Toprak sahibinin geliri ise doğaya ve nüfusa göre yeteri kadar verimli arazi bulunmamasından ortaya çıkar. İhtiyaçların artmasıyla artan ürün fiyatları rant gelirini artırır.

Ricardio'ya göre politik iktisadın temel sorunu bölüşümü düzenleyen yasaları belirlemektir. Bu temel sorun toprak sahibi, kapitalist ve işçiler arasındaki paylaşım biçimini araştırarak çözmeye çalışır. Rant, kar ve ücret bu üç sınıfın toplam hasıladan aldığı payları oluşturur ve çözümleme bu paylar üzerine kurulur. Faktör sahiplerinin elde ettikleri gelirler iktisadi bir kanunla tayin edilir. Bu gelirlerin siyasi kuvvet tarafından tayin edilmesi toplam hasılayı küçülterek iktisadi kriz ve sınıf mücadelesine yol açarak büyüyen bir ekonomiyi uzun dönemde durgunluğa sürükler. Ricardio teorisi, üretimde kullanılan emeğin karşılığının geçimlik ücret seviyesinde verilmeye devam ettikçe, gelir dağılımının toprak sahipleri lehine, işçiler aleyhine bozulacağını ifade etmektedir. Ancak bu öngörü, gelirin dağıtılmasında mülkiyet haklarının kamusallaştırılması tedbirini içermemektedir.

Klasik iktisatçılar gelir dağılımının önemini kabul etmişler, üretimdeki tek verimli faktörün emek olduğunu, bölüşüm olgusunu emek değer kuramı ile analiz etmeye çalışmışlardır. Piyasa mekanizmasının bölüşüm açısından etkin çözüm olduğunu, herhangi bir devlet müdahalesi gerektirmeden ekonomik büyümeyle kendiliğinden çözülebileceğini savunmuşlardır.

Gelirin yüksek oranda bozukluğunu analiz eden iktisatçıların başında Pareto gelmektedir. Pareto'ya göre gelir eşitsizliği her toplumda olasıdır ve eşitsizlik o kadar kuvvetlidir ki devlet tarafından yapılacak herhangi bir müdahale eşitsizliği ortadan kaldırmaya yeterli olmayacaktır. İktisadi kaynakların (miktarları, üretim tekniği, zevkler veri iken) yeni bir dağılımla, bir kişinin refahını düşürmeden, diğer bir kişinin refahını yükseltmek mümkün değilse, toplum maksimum refaha erişilmiş demektir (Akın, yy: 14).

Çalışmalarında kapitalist ekonomiyi inceleyen bilimsel sosyalizmin kurucusu olarak kabul edilen, Marks'a göre, Ricardio'nun "emek-değer" teorisi yerine "artık değer" teorisi hâkimdir. 'Artık değer' teorisine göre, yaratılan artık değer sistemin kendisi tarafından sömürülmekteydi. Kapitalizmdeki sınıfsal bölüşüm yasalarını belirleyen Marks'a göre, sınıf çatışmalarını ortadan kaldıracak bir yöntem, bir sınıf tarafından yaratılan artığa başka bir sınıfa el konulmaması ile sağlanabilirdi. Marks çalışan sınıfların yoksulluğa düşmesinin kaçınılmaz bir şey olduğunu, işçilerin ve köylülerin ekonomik durumlarındaki bozulmanın daha da artacağını iddia ediyordu. Ona göre, kapitalizm yoksulların zaman içinde daha da yoksullaşacağına zenginlerin daha da zenginleşeceğine neden olacaktı.

Klasik iktisatçılar gelirin sınıflar arasındaki bölüşümü konusunu ele alırken, klasik iktisadın düşüncelerini sürdüren, ancak onların bazı görüşleri üzerinde değişiklikler yaparak onları geliştiren neo-klasik iktisatçılar gelirin üretim faktörleri arasında nasıl bölüşüldüğü incelemiştir. Neo-klasik iktisatçılar, marjinal fayda ilkesinin tam rekabet piyasalarında mübadele değerini belirlemeye yettiği tezini ortaya atarak, mübadele değerinin kaynağının emek değil, fayda yada kullanım değeri olduğunu savunmuşlardır (Öztürk, 2010: 75). Neo-klasik iktisat okulunun bölüşüm teorileri, faktörlerin marjinal verimlerine dayanmaktadır. Neo-klasik iktisatçılara göre, üretim faktörleri üretime sağladıkları katkı karşılığında payını alır. Üretim faktörleri fiyatlandırılır ve bu fiyatlar faktörlerin marjinal verimliliklerine bağlı olarak gerçekleşir. Üretim faktörünün marjinal verimliliği tarafından belirlenen fiyat, faktörün fiyatını belirleyecektir. Piyasa şartları tarafından belirlenen bölüşümün adil sağlandığı görüşü hakimdir.

Keynes'e göre kapitalist bir ekonominin iki önemli sorunu tam istihdam ve gelir dağılımıdır. Toplumun geliri işçilerin tüketim kararları, müteşebbislerin yatırım kararları, toplumun likidite tercihi kararları ve para otoritelerinin para politikası ile ilgili kararları ile yakından ilişkilidir (Alkın, yy: 133).

Neo-Keynesçi görüş bölüşüm sorununu işçi ve kapitalist olmak üzere iki sınıflı bir toplum içinde incelemektedir. Bu görüşe göre tasarrufu kapitalist sınıf yapmaktadır. İşçi sınıfı ise ücretinin tamamını veya tamamına yakın bir kısmını harcamaktadır. Dolayısıyla dikkate alınacak bir tasarrufu yoktur. Bu bakımdan ücretliler aleyhine değişen bir gelir dağılımı sonucunda ortaya çıkan yatırım-tasarruf dengesinin sağlanmasında kapitalist sınıfın tasarrufu rol oynamaktadır (Ataman, 1996: 55).

3. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMININ ANALİZİ

3.1. Türkiye'de Fonksiyonel Gelir Dağılımının Durum Analizi

Fonksiyonel gelir; üretim sürecine katkı sağlayan üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı, fonksiyonel dağılım ise emeğin üretime katkısı sonucu aldığı pay ile diğer faktör sahiplerinin elde ettikleri gelir arasındaki farkı yansıtır. Faktör sahiplerinin elde ettikleri gelirler ise üretime sağladıkları katkı karşılığında kendilerine yapılan ödemelerden oluşur. Birincil gelir dağılımı olarak da atfedilen fonksiyonel gelir dağılımı ekonomik büyüme sonucu elde edilen kazanımların faktör sahipleri tarafından nasıl paylaşıldığını yansıtan, uluslararası karşılaştırmalara imkân tanıyan ve en sık kullanılan göstergelerden birisidir.

Emeğin dağılımı, servetin dağılımı ve faktör fiyatları fonksiyonel gelir dağılımını belirleyen temel unsurlardır.

Faktör sahipleri arasındaki farklılıklar milli gelirden elde edilen payların da farklı olmasının gerektirir. Faktör sahiplerini birbirinden farklı kılan, ücret farklılığı, bireylerin beceri ve yapabilirliklerinin birbirinden farklı olması, vasıflı ve vasıfsız emek, teknolojik ilerlemeler, eğitim seviyesindeki farklılıklar ve dışa açılma gibi nedenler sonucu ortaya çıkar.

Fonksiyonel gelir dağılımını belirleyen diğer önemli bir unsur da servet dağılımındaki farklılıklardır. Bireylerin sahip oldukları servet gelirlerinin bir kısmı tasarrufta kullanılarak, bireyin servetinin daha da

artmasını sağlarken, düşük gelir grupları elde ettikleri gelirlerini sadece tüketime ayırabilmektedir. Servet dağılımındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla kullanılan dolaysız servet vergileri, küçük gelir sahiplerine tasarruf yaptıklarında vergi kolaylıkları tanıyarak servet oluşumuna imkan vermektedir (DPT, 2001: 63).

Belirtilen unsurlara ek olarak fonksiyonel dağılımı belirleyen makro ekonomik etkenlerden de söz edilebilir. Faiz, işsizlik, enflasyon ve büyüme gibi makro ekonomik değişkenler dağılımın nasıl gerçekleşeceğini belirleyen önemli etkenler arasındadır. Örneğin, enflasyonun yani fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artışın pek çok makro ekonomik değişken üzerinde etki yaratabilme gücünden dolayı gelir dağılımı konusunda da önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Ulusal paranın değer kaybetmesine neden olan yüksek enflasyonun yaşandığı dönemler iktisadi ve sosyal şokları da beraberinde getirerek gelir dağılımını bozucu etki yaratır. Ayrıca, önemli bir üretim faktörü olan emeğin enflasyona uyum gösterememesi sonucu reel gelir kayıpları yaşanır, satın alama gücü zayıflar. Bu değişime hızlı ayak uydurabilen faiz gelirlerinin bu dönemde hızlı artabilme kapasitesi ile sermaye geliri elde eden grubun geliri daha da artarken, sabit gelirle çalışan emeğin milli gelirden aldığı pay düşecektir.

Fonksiyonel gelir dağılımının seyri, faktör gelirlerinin mili gelirden aldıkları paylar göz önünde tutularak belirlenir. Türkiye’de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), gelirin faktör sahipler arasındaki dağılımını gelir ve yaşam koşulları anketinden elde edilen verilere dayanarak yayınlamaktadır.

Tablo 1’de Türkiye’de 2012-2017 döneme ait hane halkı harcanabilir gelirin gelir türlerine göre dağılımı gösterilmektedir. TÜİK, fonksiyonel dağılımı analiz ederken gelir türlerini emek geliri, gayrimenkul geliri, menkul geliri, haneler arası transferler ve sosyal transfer gelirleri şeklinde ele alarak incelemiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Hane halkı Harcanabilir Gelirin Gelir Türlerine Göre Dağılımı (2012-2017)

Gelir Türleri	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Emek	49.9	51.5	52.4	52.5	52.2	51.5
Müteşebbis	20.4	19.6	18.5	18.8	19.8	19.6
Gayrimenkul Kira	3.5	3.3	3.3	3.3	3.1	3.4
Menkul Kıymet	3.3	3.1	2.9	2.6	2.5	3.2
Sosyal Transferler	20.0	19.7	20.1	20.0	19.6	19.7
Haneler arası transferler	2.7	2.7	2.6	2.6	2.5	2.4
Diğer Gelirler	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2017.

Tablo 1’den de görüldüğü üzere Türkiye’de yaratılan gelirden en büyük payı maaş-ücret ve yevmiye gelirleri almaktadır. Maaş-ücret ve yevmiye gelirlerinin toplamından oluşan emek gelirleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, 2012-2015 dönemde ücretli ve maaşlı çalışan nüfusun sayısındaki artışa da bağlı olarak milli gelir içerisindeki payının yıllar itibarıyla sürekli artış gösterdiği ancak 2015’ten itibaren düştüğü görülmektedir. Müteşebbis gelirleri ise belirlenen dönem içerisinde azalma ve artış eğilimi içerisindedir. Öyle ki, müteşebbis gelirlerinin milli gelirden aldığı pay en yüksek 2012 yılında % 20.4 olarak gerçekleşirken bu oranın 2012-2014 arası sürekli bir azalma eğilimi gösterdiği, 2014-2016 dönemde arttığı ve 2017 yılında bir önceki döneme göre tekrar azalarak %19.6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2012’de %3.5 olarak gerçekleşen gayrimenkul kira gelirlerinin payı ilerleyen 3 yıl boyunca sabit kalarak %3.3 olarak gerçekleşmiştir. Gayrimenkul kira gelirlerinin milli gelirden aldığı pay 2017 yılında artış göstererek %3.4 olarak gerçekleşmiştir. Üretim faktörleri arasındaki en düşük pay ise sermaye gelirlerinden oluşmaktadır. 2012 yılında %3.3 olan sermaye gelirlerinin milli gelirden aldığı pay takip eden 4 yıl boyunca sürekli azalma eğilimindeyken, 2017 yılında tekrar artarak %3.2 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal transfer harcamalarının milli gelir içerisindeki payının en yüksek olduğu dönem %20.1 ile 2014 yılıdır. Sosyal transferler 2012 sonrası dönemde yıllar itibariyle bir azalış ve ardından bir artış göstermiştir. 2012 yılında transfer gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı % 20.0 iken, 2013 de % 19.7, 2014'te %20.1, 2015'te %20, 2016 ve 2017'de sırasıyla %19.6 ve %19.7 olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak, 2016 yılına göre 2017 yılında emek ve müteşebbis gelirlerinin düşerken faiz ve rant gelirlerinin arttığı, ayrıca sosyal transferlere ayrılan payın da artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 2'de Türkiye'de kullanılabilir gelire göre sıralı yüzde 20'lik gruplar ve gelir türlerine göre yıllık gelirin dağılımı yer almaktadır. 2017 yılında milli gelirden en yüksek pay alan gelir grupları sırası ile maaş ve ücretliler, müteşebbis gelirleri, gayrimenkul, menkul kıymet ve yevmiye gelirleridir. 2017 yılı itibariyle, toplam nüfusun en zengin %20'lik grubunu oluşturan bireyler göz önüne alındığında, toplam gelirin %50.2'sini maaş-ücretliler ve yevmiyeliler almakta iken, bu oran nüfusun en yoksul %20'lik kısmında %54'tür. En yoksul %20'nin müteşebbis geliri %17.4 iken bu oran son %20'de %24.1'dir. Bu durum toplam gelir içerisindeki emek gelirlerinin daha büyük bir oranının en yoksul kesim tarafından elde edilmekte iken, toplam müteşebbis gelirini büyük bir oranının en zengin kesim tarafından elde edildiğini göstermektedir.

Nüfusun ilk %20'sinin emek geliri müteşebbis gelirden yaklaşık 3 kat fazla gelir elde etmekte iken, en zengin %20'lik kesimde bu oran 2 kat kadardır. Diğer taraftan, devlet tarafından yoksul kesime hiçbir karşılık beklemeden yapılan emekli, dul, yetim aylıkları ve diğer sosyal transferlerin milli gelirden aldığı pay en zengin %20'de %14.7 iken bu oran en yoksul %20'de %19.5 tür. Bu durum 2017 yılında devlet tarafından sunulan sosyal transferlerin en yoksul %20'nin lehine gerçekleştiğini göstermektedir.

Tablo 2. Türkiye'de Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar ve Gelir Türlerine Göre Yıllık Gelir Dağılımı, 2017

Gelir Türleri	Toplam	1. %20	2. %20	3. %20	4. %20	5. %20
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Maaş-Ücret	48,9	39,9	46,1	46,9	51,7	49,8
Yevmiye	2,6	14,1	7,4	3,6	2,3	0,4
Müteşebbis	19,6	17,4	15,7	15,0	14,1	24,1
*Tarım	4,2	8,7	6,6	5,6	4,5	2,8
*Tarım Dışı	15,4	8,6	9,1	9,4	9,7	21,2
Gayrimenkul	3,4	0,7	1,2	1,8	2,8	4,7
Menkul Kıymet	3,2	1,9	1,6	1,5	1,6	4,6
Sosyal Transfer	19,7	19,5	24,3	28,1	24,6	14,7
*Emekli, Dul Yetim Aylıkları	18,0	12,1	21,4	25,8	23,0	13,7
*Diğer Sosyal Tr.	1,8	7,4	2,8	2,3	1,6	0,9
Hanelerarası Transferler	2,4	5,2	3,3	2,9	2,7	1,8
Diğer Gelirler	0,2	1,3	0,5	0,3	0,2	0,0

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2017

3.2. Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımının Durum Analizi

Kişisel gelir dağılımı milli gelirin kişiler, hane halkları ve gruplar arasındaki paylaşımını ifade eder. Bireylerin sahip oldukları gelirler farklı üretim faktörleri karşılığında elde edilebilir. Kişisel gelir

dağılımı analizinde, bireyler tarafından elde edilen bu gelirlerin hangi faktör karşılığında gerçekleştiği değil niceliksel olarak ne kadar elde edildiği önem taşımaktadır. Kişisel gelir dağılımı analizi bireylerin ekonomik durumlarındaki değişimin zaman içerisindeki seyrini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bu analizle bireylerin sosyal durumlarında meydana gelen değişim de izlenebilecektir. Zira, yoksul bireylerin gelirlerinde meydana gelecek bir artış bu kişilerin sosyal hayata katılımlarını daha mümkün kılacaktır. Kişisel gelir dağılımı analizi yapılırken analize konu olan tüm bireyler sosyal sınıf farklılıkları dikkate alınmayacak şekilde eşit kabul edilir.

Kişisel gelir dağılımının belirlenmesinde gereken veri ise hane halkı gelir anketi sonuçlarıdır. Bu sonuçlardan elde edilen veriler ile ekonomik karar birimlerinin analizi yapılmakta ayrıca bu veriler farklı gelir dağılımı türlerinin kıyaslanabilmesine olanak sağlamaktadır. Kişisel gelir dağılımı değişik türdeki karar birimlerini değişik sınıflara ayırıştırabilme açısından da önemlidir. Öyle ki, gelir eşitsizlikleri bireylerin eğitim durumlarına, çalıştıkları sektörler, farklı meslek gruplarına ve hatta farklı bölgelere göre de tespit edilebilir.

Bireylerin gelirlerinin birbirinden farklı olması olağan bir durumdur. Kişiler arası gelir eşitsizliğine pek çok faktör sebep olsa da, genel olarak bu farklılığı doğuran sebepler şöyle sıralanabilir,

- Bireysel yetenek farklılıkları
- Ücret seviyelerindeki farklılıklar
- Bireylerin eğitim seviyelerindeki farklılıklar
- Miras yoluyla elde edilen gelir
- Piyasa koşulları
- Bölgelerin ve yörelerin farklı gelişmişlik seviyelerine sahip olmaları
- Şans faktörü sayılabilir.

Kişisel gelir dağılımının nasıl gerçekleştiğini belirleyen pek çok sayıda ölçüm yöntemi bulunmakla beraber bunlar arasında yoğunlukla kullanılan Lorenz eğrisi, Gini katsayısı ve Yüzdeler dilimleme yöntemidir.

Yüzdeler dilimleme yöntemi, kişisel gelir dağılımındaki eşitsizliği yansıtan oldukça iyi bir ölçüttür. Uluslar arası karşılaştırmalarda ağırlıklı olarak kullanılan bu yöntemde, hane halkının toplam harcanabilir geliri en düşükten en yükseğe doğru sıralanır ve toplam nüfus % 20, % 10, % 5 gibi eşit dilimlere ayrılır. Bu yöntemle toplam nüfus içindeki en yoksul ve en zengin %20, %10 ya da %5'in milli gelirden ne kadar paya sahip olduğu belirlenir.

Yüzdeler dilimleme yöntemi toplam nüfusun en yoksul ve en zengin yüzdesinde bulunanların karşılaştırılmasına olanak sağlar ve gruplar arasındaki gelir farklılığının boyutu belirlenir. En zengin yüzdelik dilime sahip grubun en yoksul yüzdelik dilime bölünmesi suretiyle hesaplanan değer artış göstermesi dağılımın eşitsizliğini, hesaplanan değer azalması bölüşümün daha adil gerçekleştiğini gösterir.

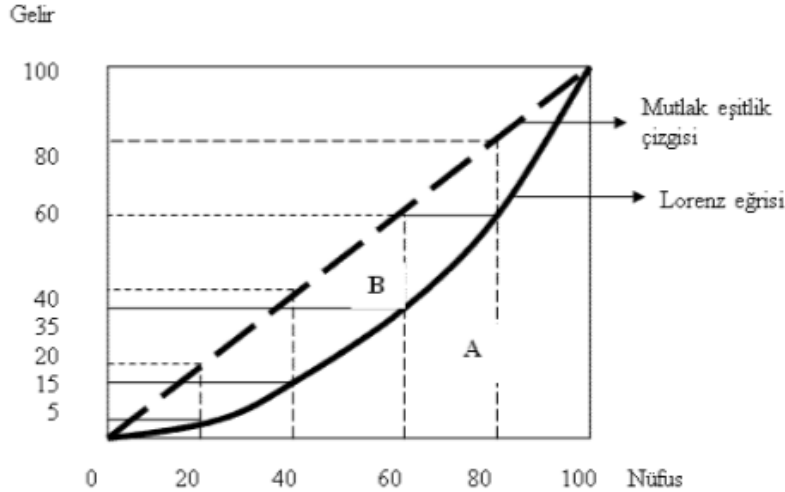
Gelir dağılımını %20'lik dilimlere ayırarak belirlemek gelir eşitsizliğinin seyrinin belirlenmesi açısından önemli bir ölçüt olarak kullanılsa da, nüfusu daha küçük dilimlere ayırarak belirlemek en alt ve en üsttekilerin durumunun daha net olarak yansıtılması açısından daha dikkat çekici sonuçlar verebilmektedir.

1905 yılında Max Lorenz tarafından geliştirilen Lorenz eğrisi toplam milli gelirin, yüzde kaçının kaç kişi tarafından paylaşıldığını gösteren bir eğridir. Lorenz eğrisi, kavramsal olarak yüzdeler dilimleme yöntemine benzer olmakla birlikte, sadece gelir paylarını belirlemek yerine gelirin birikimli payını, bireylerin birikimli payı ile ilişkilendirmektedir. Lorenz eğrisi çizilirken bir karenin yatay eksenine nüfusun birikimli payları, dikey eksenine nüfusun belirli bir oranı için gelirin birikimli oranı kaydedilir. Eşit birikimli nüfus paylarının milli gelirden aldıkları birikimli paylar işaretlendiğinde Lorenz eğrisi elde edilmiş olur (Bellü, 2005: 2).

Mutlak eşitlik doğrusu milli gelirden alınan payın bireyler arasında adil dağılımını yansıtır. Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuyla 45 derecelik bir açıyla aynı çizgi üzerinde yer alması milli gelirin bireyler arasında %100 eşit dağıldığını gösterirken, Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşıp alt yatay eksene yaklaşması o toplumda gelir adaletsizliğinin var olduğunu gösterir.

Gelir eşitsizliğini ölçmede yaygın olarak kullanılan Gini katsayısı, Lorenz eğrisinden hesaplanmaktadır. Gini Katsayısı hesaplanırken bütün gelir ikilileri arasındaki mutlak farkların ortalamasının ortalama gelire oranı hesaba katılır, diğer bir ifade ile, Gini katsayısı tüm gelir ikilileri arasındaki farkları hesaba katmaktadır (Kaya, 2008: 23-24).

Şekil 1’den de görüldüğü üzere, Gini katsayısı hesabı, Lorenz eğrisi ile tam dağılım doğrusu arasında kalan alanın (B), tam dağılım doğrusu altında kalan alana oranını (A+B) verir. Gini katsayısı $B/(A+B)$ olarak hesaplanır. Kısaca, Lorenz eğrisinin tam eşitlik doğrusunun altında kalması durumu toplam nüfusun milli gelirden aldıkları payların farklı dağıldığı anlamına gelmektedir. Eğrinin tam eşitlik doğrusundan giderek uzaklaşması gelir adaletsizliğinin arttığını, eğrinin mutlak eşitlik doğrusuna yaklaşması adaletsizliğini azaldığını göstermekte, tam eşitlik doğrusu ve Lorenz eğrisinin üst üste binmesi eşitliğin tam olarak gerçekleştiğini ifade etmektedir. Lorenz eğrisinden türeyen Gini katsayısı, gelir adaletsizliğinin yüzdelik ortalamasını gösterir. Katsayı 0 ile 1 arasında yer alır. Katsayının 1’e yaklaşması gelirin tek bir kişinin elinde toplandığını, 0’a yaklaşması bölüşümün adil gerçekleştiğini gösterir. Katsayının 0.20-0.50 arasında sonuç vermesi eşitsizliğin orta seviyede, 0.50’nin yukarısında yer alması çok yüksek düzeyde gerçekleştiğini gösterir.

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Gelir eşitsizliği ölçümlerinde yukarıda belirtilen ölçütler dışında sayılabilecek diğer ölçütler ise Pareto katsayısı, Atkinson eşitsizlik ölçüsü ve Kuznets katsayısıdır. Gelir dağılımı üzerinde çalışmaları olan ve bölüşüm yasasını bulan İtalyan iktisatçı Pareto ulusal gelirin bölüşümünü piramide benzetir. Piramidin en tepesinde çok yüksek gelir seviyesine ulaşmış az sayıda aile varken, aşağıya doğru inildikçe gelir seviyesi azalır, piramidin en alt tabanında ise toplumun çok büyük sayıda ve en düşük gelire sahip kesimi yer alır. İngiliz iktisatçı Anthony Barnes tarafından geliştirilen Atkinson endeksi refah seviyesinin en etkin nasıl arttırılacağına yönelik alternatif seçenekler sunabilmek için geliştirilmiştir. Kuznets (1955) tarafından geliştirilen Ters U Hipotezi, gelir seviyesi arttıkça eşitsizliğin önce artacağı daha sonra azalacağı yönünde bir hipotez geliştirmiştir. Sektörlere göre sınıflandırılan ölçüt iki sektörlü bir ekonomi için uygulanabilir. Toplam üretim tek bir sektör tarafından yapılmışsa ve sektörün istihdamdaki payı önemsiz ise katsayı 1 e eşit olur. Sektörel ortalamasının ülke ortalamasına eşit olmasıyla katsayının değeri 0 olur.

Türkiye’de gelir dağılımı konusunda bilinen ilk çalışma, 1933 yılında Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi tarafından Ankara ve İstanbul’da yaşayan işçi ve memur ailelerine uygulanan hane halkı gelir ve tüketim harcamaları anketidir. Bu anketi takiben 1938 yılında 20 ili kapsayan ardından 1953 yılında daha bilimsel bir gelir anketi yapılmıştır (Karluk, 2005: 77). Tüm ülkeyi kapsayan ilk gelir dağılımı çalışması ise, 1963 yılında DPT tarafından yapılmıştır. Ardından, 1973 yılında DPT, 1987 ve 1994

yıllarında eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), yeni adıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Gelir ve Yaşam Koşulları araştırması uygulamaya konulmuştur (Çalışkan, 2010: 104).

TÜİK tarafından yıllık bazda yapılan, ülke sınırları içerisinde yaşayan tüm haneleri içine alan gelir ve yaşam koşulları araştırması kişisel gelir dağılımı analizine veri sağlamaktadır. 2006 yılı öncesi veriler hane halkı bütçe anketinden elde edilmekte iken, 2006 ve sonrası dönemde veriler gelir ve yaşam koşulları anketinden elde edilmiştir. Ayrıca, TÜİK'in ülkenin bütününe kapsayan 1987 ve 1994 ilk gelir dağılımı çalışmalarında milli gelir temel alınarak hesaplanırken, bu hesaplamalar 2002 yılından itibaren harcanabilir gelir üzerinden yapılmaktadır.

Tablo 3. Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı, 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gini katsayısı	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404	0.405
P80/P20	8.0	7.7	7.4	7.6	7.7	7.5

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2017

Tüik 2002 yılından bu yana hane halkı kullanılabilir gelir dağılımına göre yayınladığı gini katsayısı tablo 3'te gösterilmektedir. 2012-2017 dönemde gini katsayısının 0.40 dolaylarında belirlediği görülmektedir. Bu durum gelir eşitsizliğinde yıllar itibariyle önemli bir değişimin ortaya çıkmadığını göstermektedir. Tablo 3'ten de görüldüğü üzere 2012-2014 dönemde gelir dağılımında bir iyileşme gerçekleştiği görülmekle beraber, 2014 yılından itibaren eşitlik tekrar bozulma sürecine girmiştir. 2015 yılında Türkiye genelinde 0.397 olarak gerçekleşen gini katsayısı, 2016 yılında 0.404'e, 2017 yılında 0.405'e yükselmiştir.

Tablonun son sütununda yer alan P80/P20 oranı milli gelirden en yüksek pay alan nüfusun en zengin %20'lik kesiminin, milli gelirden en düşük paya sahip olan en yoksul %20'ye bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Kısacası, bu oran toplam nüfusun en zengin kesiminin en yoksul kesiminden kaç kat daha fazla gelir elde etmekte olduğunu göstermektedir. Örneğin, bölüşüm sorununun daha adil gerçekleştiği 2014 yılında bu oran 7.4 olarak gerçekleşmiştir.

Dikkat çeken bir nokta Türkiye'de ekonomik kriz sonrası dönemlerde gelir dağılımında olumlu gelişmelerin yaşanmasıdır. Örneğin, Türkiye'de 2001 krizinin ardından gini katsayısında meydana gelen azalma bunu kanıtlar niteliktedir. 2002 yılında 0.44 olan katsayı 2003'te 0.42, 2004'te 0.40, 2005'de 0.38 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum krizlerin yüksek gelir gruplarını daha fazla etkisi altına aldığı ve krizin etkisinden düşük gelir gruplarına kıyasla yüksek gelir gruplarının daha olumsuz etkilendiklerinin bir göstergesidir. Krizin olumsuz etkilerinin ortadan kalkmasıyla gelir dağılımı adaletsizliğinin tekrar artış gösterdiği gözlemlenmektedir.

Gelir eşitsizliği ölçümünde gini katsayısı ülkelerin uluslar arası karşılaştırmalarına imkan sağlaması açısından iyi bir ölçüt olsa da elbette tek başına yeterli değildir. Belirlenen katsayı toplam nüfus içerisindeki en yoksul ve en zengin arasında bir kıyaslama yapabilme, en zengin ve en yoksul grupların durumlarında meydana gelen değişimleri belirleyebilme açısından yeteli değildir. Öyle ki, en zengin kesimin gelirinde meydana gelen bir artış gini katsayısını azaltır, ancak katsayının değerinin küçülmesi en yoksulun durumunda bir iyileşme olduğu anlamına gelmez. 2003-2005 yılları arasında gini katsayısında meydana gelen küçülme buna örnek olarak verilebilir. Belirlenen dönemde gini katsayısında meydana gelen azalma en zengin % 20'nin gelirden aldığı payın küçülmesinin bir sonucudur. Öyle ki, belirlenen dönemde en yoksul % 20'nin milli gelirden aldığı payın değişmediği, en zengin diliminin aldığı payın azaldığı görülmektedir. Böylelikle, gini katsayısındaki azalmanın yoksulların durumunda meydana gelen bir iyileşmeden kaynaklandığı söylenemez.

En yoksul ve en zengin kesimin milli gelirden aldıkları payı net olarak yansıtan ve hatta bu oranın yıllar itibariyle gösterdiği değişimi daha iyi analiz edebilen, yüzde paylar analizi yöntemi gini katsayısının eksik yanını tamamlar nitelikte bir göstergedir.

TÜİK'in, 1987 yılında ülkenin tamamını kapsayan ve Hane Halkı Gelir ve Tüketim Anketi verilerini kullanarak gerçekleştirdiği ilk gelir dağılımı araştırmasının sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir. Araştırmaya göre 1987 yılında en yoksul %20 milli gelirin sadece %5,2'lik oranını alırken, en yüksek gelirli %20'lik kesim milli gelirin %49,9'u elde etmektedir. En zengin %20 ve en yoksul %20 arasında 9.59 kat kadar gelir farkı mevcuttur. Türkiye'de 2016 yılında nüfusun en yoksul %20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay %6.3 iken; en zengin %20'nin aldığı pay %46.3 tür. Buna göre, en yoksul %20'nin aldığı payın en zengin %20 ye bölünmesi suretiyle hesaplanan P80/P20, 2016 da 7.6 olarak gerçekleşmiştir. 1987 ve 2016 yılları kıyaslamasında 2016 yılında bölüşüm konusunun daha eşit gerçekleştiği söylenebilir

Tablo 4. Türkiye'de 1987-2016 Dönemini Kapsayan Kişisel Gelir Dağılımı

	1987	1994	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2016	2017
1. Yüzde 20	5,2	4,9	6,0	6,1	5,1	5,8	5,8	5,6	5,8	5,8	6,2	6,3
2. Yüzde 20	9,6	8,6	10,7	11,1	9,9	10,6	10,4	10,3	10,6	10,6	10,6	10,7
3. Yüzde 20	14,1	12,6	15,2	15,8	14,8	15,2	15,2	15,1	15,3	15,2	15,0	14,8
4. Yüzde 20	21,2	19,0	21,9	22,6	21,9	21,5	21,9	21,5	21,9	21,7	21,1	20,9
5. Yüzde 20	49,9	54,9	46,2	44,4	48,4	46,9	46,7	47,6	46,4	46,7	47,2	47,4

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2017

Tablo 4'te dikkat çeken bir nokta 2007-2008 döneminde P80/P20 oranındaki azalma gelir eşitsizliğinin azaldığının bir göstergesi olsa da aslında bu eşitsizliği azaltan asıl sebep en zengin %20'nin milli gelirden aldığı payın azalmasından kaynaklanmaktadır. Zira, en yoksulluğun milli gelirden aldığı pay 2007 ve 2008'de aynı oranda gerçekleşmiş (%5.8), 2008 yılında en yoksul %20'nin durumunda herhangi bir iyileşme sağlanmamıştır.

Gelir dağılımına doğrudan müdahale bireyler arasında adaletin sağlanması, toplumsal huzurun ve refahın gerçekleşmesinde önem taşır. Devletin sosyal refah devleti niteliği taşıması, yoksulların durumlarını iyileştirecek ve bu amaçla yoksullara yönelik doğrudan müdahale edebilecek değişik politik araçları kullanmasını gerektirir. Bu uygulamalar temelde iki hedefe hizmet eder. Milli gelirin artırılması, milli gelirden tüm toplumun eşit bir şekilde faydalanarak sosyal refah ortamının sağlanmasıdır. Sosyal refah devleti olmanın bir gereği olarak, ekonomik büyümenin gerekli ama tek başına yeterli olmadığı gerçeği ile devletin piyasalara doğrudan müdahale ederek gelir dağılımı eşitsizliğinin ortadan kaldırılması sorumluluğunu üstlenmesini gerektirir.

3.3. Türkiye'de Bölgesel Gelir Dağılımının Durum Analizi

Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin coğrafi olarak dağılımını yansıtır. Ülke içerisinde bazı bölgelerin milli gelirden aldıkları pay yüksek iken bazı bölgelerde oldukça düşüktür. Bölgesel gelir eşitsizliği pek çok nedene bağlı olmakla beraber genel olarak bölgeler arasında tarım, sanayi, hizmet, haberleşme, ulaştırma, sağlık, eğitim, demografik ve sosyal göstergelerdeki büyük farklılıklar gelir eşitsizliğine neden olmaktadır.

Farklı gelir dağılımı türlerinin birbirlerine neden ve sonuç ilişkisiyle bağlı olduğu söylenebilir. Örneğin, sektörel yapıdaki değişimlere bağlı olarak belirlenen fonksiyonel gelir dağılımındaki değişim aynı zamanda bölgesel gelir dağılımını, bölgesel gelir dağılımı sonuçları da kişisel gelir dağılımını etkileyecektir.

Ülke genelindeki bölgelerin, gelişmişlik düzeylerinin kırsal kent ayrımı göz önünde tutularak yapılan bölgesel gelir dağılımı analizi bölgeler arasındaki gelişmenin karşılaştırılmasına olanak sağlaması açısından önemlidir. Analiz sonucu elde edilen veriler bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortaya koymakta ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması için ne gibi önlemler alınması konusunda bilgi sağlamaktadır. Ayrıca, elde edilen sonuçlar doğrultusunda bölgesel gelir eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik gerekli politikalar uygulamaya konmaktadır.

Tablo 5. Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı, İBBS 1. Düzey (2012-2017)

BÖLGELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404	0,405
TR1 İstanbul	0,384	0,392	0,367	0,397	0,413	0,443
TR2 Batı Marmara	0,356	0,337	0,333	0,353	0,364	0,371
TR3 Ege	0,382	0,370	0,358	0,363	0,361	0,363
TR4 Doğu Marmara	0,344	0,322	0,336	0,339	0,330	0,342
TR5 Batı Anadolu	0,369	0,396	0,395	0,386	0,395	0,372
TR6 Akdeniz	0,407	0,399	0,395	0,396	0,398	0,382
TR7 Orta Anadolu	0,360	0,342	0,355	0,341	0,357	0,334
TR8 Batı Karadeniz	0,338	0,331	0,340	0,344	0,340	0,335
TR9 Doğu Karadeniz	0,309	0,315	0,309	0,332	0,356	0,325
TRA Kuzeydoğu Anadolu	0,393	0,398	0,400	0,380	0,353	0,324
TRB Ortadoğu Anadolu	0,386	0,373	0,386	0,380	0,388	0,369
TRC Güneydoğu Anadolu	0,375	0,380	0,379	0,380	0,369	0,358

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2017

Tüik gelir dağılımı adaletsizliğinin belirlenmesinde 2002 yılından itibaren her yıl hane halkı gelir araştırmaları verilerinden yararlanarak analizler yapmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen en son veri 2017 yılına ait veriler olmakla beraber, İBBS Düzey-1 de kapsanan 12 bölgenin 2012-2017 ait gini katsayıları tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5, 2012-2017 dönemde, Türkiye genelindeki bölgelerin gelir eşitsizliği durumunun farklılık gösterdiğini sergilemektedir. Farklılıklar gelir yaratıcı mekanizmaların, her bir bölgede farklı sonuçlar doğurduğuna işaret etmektedir.

Bölgesel gelir dağılımı analizi incelendiğinde, 2012-2014 dönemde bölgesel gelir eşitsizliğinin azaldığı görülmekle beraber, bu oranın 2014 sonrası sürekli artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. 2017 verileri değerlendirildiğinde, Türkiye genelinde gini katsayısı 0.405 tir. Bölgeler açısından değerlendirildiğinde, gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla İstanbul (0.443), Akdeniz (0.382), Batı Anadolu (0.372) ve Batı Marmara (0.371) bölgesidir. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde (0.324) gelir eşitsizliği diğer bölgelere göre nispeten daha az görülmektedir. TR1 İstanbul bölgesinde 2014 yılından itibaren gelir eşitsizliği Türkiye ortalamasının bile üzerinde seyretmiştir. Gelir eşitsizliğinin ağırlıklı olarak yaşandığı bölgelerin başında gelen Akdeniz Bölgesinde, gini katsayısı Türkiye ortalamasının altında yer alsa da hala yoğun göç baskısıyla karşı karşıya olması sebebiyle diğer bölgelere kıyasla oldukça yüksek oranlardadır.

2016-2017 dönemde, Türkiye genelinde gelir eşitsizliğinin düşük bir oranda arttığı görülmektedir. 2016 yılında 0.404 olan endeks değeri 2017 yılında 0.405 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında gelir eşitsizliği ortalama değerinin düşük bir oranda artış göstermesi, çoğu bölgenin ilgili yılda durumlarında meydana gelen iyileşmeden kaynaklanmaktadır. Öyle ki, 2017'de toplam 12 bölgenin 8'inin gini katsayısının azaldığı tablodan görülmektedir.

Son dönem verileri incelendiğinde dikkat çeken bir nokta 2017 yılında gelirin bölgesel dağılımındaki farklılıkların belirli bölgelerde yakınsama eğilimi içinde olduğudur. Örneğin Batı Marmara-Batı Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu-Doğu Karadeniz- Orta Anadolu-Batı Karadeniz bölgelerine ait gini değerlerinin ilgili dönemde birbirine yakınsandığı görülmektedir. Bazı bölgelerdeki bu yakınsamaya rağmen, Türkiye genelinde gini endeksinin gelişmiş ülkelere kıyasla hala yüksek olduğu, bölgeler açısından değerlendirildiğinde, son yıllarda bazı bölgelerdeki eşitsizlik derecelerinin birbirine yakınsanmasına rağmen bölgelerin eşitsizlik derecelerinin hala birbirinden farklı olduğu söylenebilir.

3.4. Türkiye’de Sektörel Gelir Dağılımının Durum Analizi

Sektörel gelir dağılımı, farklı üretim sektörlerinin milli gelirden aldıkları payın oranının yansıtır. Ülkenin iktisadi gelişimi konularında bilgi veren bu analiz, ülkenin mevcut konumu, ülkenin hangi sektörler açısından geri kaldığı ya da hangi sektörlerle yoğunlaşmasının gerekli olduğu hakkında bilgi verir. Bu analizle devlet, ülkenin ekonomik gelişmişliğini arttırabilmek için uygulayacağı politikaların da etkinliğini arttırılabilecektir.

Türkiye’de ekonominin üretim yapısı genel olarak tarım, sanayi, inşaat ve hizmet sektörüne bağlı olarak gelişmektedir. Ekonominin gelişmişliği sanayi ve hizmet sektörünün gelişimine bağlı olarak artış göstermektedir. Öyle ki, ülke ekonomisi geliştikçe tarım sektörünün milli gelirden aldığı pay da azalma eğilimi içerisine girecektir.

Tablo 6. Sektörlerin Gayrisafi Yut içi Hasıla İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)

İktisadi Faaliyet Kolları	2015 (%)	2016 (%)	2017 (%)
Tarım	6,9	6,2	6,1
Sanayi	19,8	19,6	20,6
İnşaat	8,2	8,6	8,6
Hizmetler	22,2	21,5	22,2
Diğer Faaliyetler	31,0	32,3	31,1
Sektörler Toplamı	88,1	88,1	88,6
Vergi, Sübvansiyon	11,9	11,9	11,4
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	100	100	100

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2017

İstihdama sağladığı olumlu katkılarıyla önemli bir sektör olan tarım sektörü, tüketim alışkanlıkları, iklim değişiklikleri, tarım ve gıda piyasalarındaki dalgalanmalardan önemli ölçüde etkilenebilmektedir. Tarım sektörünün, 2017 yılında iklimsel değişikliklere bağlı olarak verimli bir döneme geçirmesine rağmen, 2017 yılında 2016 yılına kıyasla milli gelirden aldığı pay 0.1 oranında azalarak %6.1 olarak gerçekleşmiştir. 2017’de ekonomide meydana gelen olumlu gelişmeler, siyasi belirsizliklerin azalması, iç talep artışı sonucu oluşan ekonomik canlanma ve özellikle yüksek ihracat performansı sanayi sektörünün milli gelirden aldığı payı 1 puan artırarak %20.6 ya yükseltmiştir. Ekonominin üretim yapısında önemli bir yere sahip olan hizmetler sektörünün payı 0,7 puan artarak % 22,2’ye yükselirken, konut yapımı, sanayi tesisleri, kamu inşaat yatırımları ve kamu-özel işbirliği projeleri aracılığıyla ekonomik canlılık yaratan inşaat sektörünün payı bir önceki yıla göre değişiklik göstermeyerek %8.6 olarak gerçekleşmiştir. Diğer faaliyetler ise 1.2 puan azalarak %31.1 olarak gerçekleşmiştir.

4. SONUÇ

Gelir dağılımı eşitsizliği sadece az gelişmiş ülkelerin değil ekonomisi gelişmiş ülkelerin bile karşı karşıya olduğu ve acilen müdahale edilmesi gereken önemli sorunlardan birisidir. Gelir eşitsizliği ülkelerin ekonomik sorunlarla yüzleşmesinin yanı sıra bir takım sosyal sorunların da kaynağını oluşturmaktadır. Gelir eşitsizliği sorunu, kişisel ve bölgesel gelir dağılımında meydana gelen bozulma sonucu belirebileceği gibi, üretime katkı sağlayan üretim faktörleri ve ekonomik sektörler arasında da meydana gelebilir.

Gelir eşitsizliğini ölçmeye yarayan ve sıklıkla kullanılan göstergelerden gini katsayısının 2012-2017 döneme ait verileri dikkate alındığında, Türkiye’de 2012-2014 dönemde milli gelirin kişiler arasındaki paylaşımının daha adil gerçekleştiği söylenebilir. Öyle ki, P80/P20, 2012 yılında 8.0 iken 2013 ve 2014 yılında sırasıyla, 7.7 ve 7.4 olarak gerçekleşmiştir. Gelir dağılımında meydana gelen bu iyileşmenin arkasında ekonomik büyüme performansının zayıflaması ve bu durumdan üst gelir gruplarının düşük gelir gruplarına göre nispeten daha olumsuz etkilenmesi sonucu yatmaktadır. Ekonomik krizlerin ve düşük büyüme rakamlarının her ne kadar gelir eşitsizliğini azalttığı rakamlardan görülsede elbette bu iyileşmenin sağlıklı bir iyileşme olduğunu söylemek doğru değildir. Gelir dağılımında meydana gelen bu iyileşmenin kısa sürdüğü 2014 sonrası dönemde tekrar eşitsizliğin giderek artış gösterdiği görülmektedir. İlgili dönem bir bütün olarak incelendiğinde, gini katsayısının 0.40 dolaylarında belirlediği aslında bu oranın gelişmiş dünya ülkelerine göre oldukça yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

Gelir eşitsizliği sorunu üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları paylar doğrultusunda analiz edildiğinde son yıllarda emek ve kâr gelirlerinin milli gelirden aldıkları payın düşerken, rant ve faiz gelirlerinin önemli ölçüde arttığı görülmekte, son yılda fonksiyonel açıdan dağılımın ücretle çalışanların aleyhinde sonuçlandığı sonucuna varılmaktadır. Bir ekonomide emek aleyhinde sonuçlanan gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımının tarım aleyhinde, bölgesel dağılımın tarım bölgeleri aleyhinde, kişisel gelir dağılımının da düşük gelir grupları aleyhinde gerçekleşmesi sonucunu doğurabilmektedir.

Türkiye’de gelir eşitsizliği sorunu, bölgeler açısından ele alındığında eşitsizliğin en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla İstanbul (0.443), Akdeniz (0.382), Batı Anadolu (0.372) ve Batı Marmara (0.371) bölgesidir. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde (0.324) gelir eşitsizliği diğer bölgelere göre nispeten daha az görülmektedir. 2017’de İBBS Düzey-1 de kapsanan 12 bölgeden 8’inin gini katsayısının azaldığı görülsede gelişmiş dünya ülkelerinin aksine bölgelerdeki eşitsizlik katsayılarının birbirinden oldukça farklı olduğu ve yıllar itibarıyla bölgelerin gini değerlerinde sürekli dalgalanmalar görülmektedir.

Adil olmayan bir gelir dağılımı ile sonuçlanan yüksek bir büyüme ve bu sebepten artan yoksulluk durumları sadece ekonomik değil aynı zamanda politik ve sosyo-kültürel sorunları da beraberinde getirerek kalkınmanın önünde önemli bir engeldir. Bu durum ülkelerin gelir dağılımını iyileştirecek iktisat politikalarının uygulanmasını zorunlu hale getirmekte, Türkiye’de gelir dağılımının daha adil bir düzeye getirilmesi amacıyla gerekli plan ve politikaların uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKIN, F. (2015), Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımına Müdahale Gereği, *İş ve Hayat Dergisi*, 1(1), 14.
- ALKIN, E. (1969). Keynes'yan Gelir Dağılımı Teorisi ve Kaldor Modeli, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 133.
- ATAMAN, C, B. (1996), Neo Keynesci Bölüşüm Teorisi: Ücret - Fiyat Sarmalı ve Gelirler Politikası, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 55.
- BELLÜ, L. G. (2005), Charting Income Inequality The Lorenz Curve, EASYPol On-line Resource Materials for Policy Making, *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*. 2.
- ÇALIŞKAN, Ş. (2010), Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2(59), 89-132.
- DPT, (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 3-63.
- KARLUK, S. R. (2005), *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*, İstanbul: Beta Yayınları.

KAYA, E.(2008), *Türkiye 'de Gelir Bölüşümü Eşitsizliğine Cinsiyet Ayrımının Katkısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 23-24.

ÖZTÜRK, N. (2010), Klasik ve Neoklasik İktisatta Gelir Bölüşümü, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, 62-75.

SMİTH, A. (1997), *Ulusların Zenginliği*, İstanbul: Alan Yayıncılık.

TÜİK, (2017). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması* Sonuçları.